

Lars Erik Larsson:

Sörmländska spelmän

En bok som aldrig blev tryckt.

Successivt utökad och illustrerad.

[Läs efterskriften!](#)

Klicka på namn i listan så kommer du till resp. person:

Vi välkomnar ändringar, tillägg och foton!

PELLE i BERGA se PETTERSSON JOHAN ARVID	3
PELLE I KORBODA se ANDERSSON ANDERS PETTER	3
PER I GATAN se PERSSON PER GUSTAF	3
PER JOHAN I HISSJÖ se ANDERSSON PER JOHAN	3
PER JOHAN I TRÅNGSUND se ERSSON PER JOHAN	3
PEHR STABBE sång, flöjt	3
PERSDOTTER EVA BRITA, "EVA I KUMLA" sång	4
PERSDOTTER JOHANNA SOFIA sång	4
PEHRSDOTTER MARIA CATHARINA sång	4
PEHRSDOTTER MARIA STINA sång	5
PERSSON ERIK, "KAPLANS-ERKER" fiol, klarinett	5
PERSSON ERNST fiol	6
PERSSON GUSTAF (Ev. HANS) fiol	6
PERSSON HANS GUSTAF fiol	6
PERSSON JOHAN PETTER, "SKOGSTORPEN" eller "JANNE I SKOGSTORP" fiol	7
PERSSON KARL fiol	7
PERSSON CARL AXEL sång	7
PERSSON CARL FREDRIK fiol	7
PERSSON CLAS fiol	8
PERSSON LARS, "SPEL-LASSE" fiol	8
PERSSON LARS JOHAN fiol	9
PERSSON PER GUSTAF, "PER i GATAN" fiol	10
PETREJ IVAN fiol	10
PETTERSSON (Förnamn okända) fiol	12
PETTERSSON ANDERS AUGUST fiol	12

PETTERSSON ANDERS PETTER fiol.....	12
PETTERSSON ANTON, ”SME-ANTON” fiol	13
PETTERSSON ARVID VIKTOR fiol	13
PETTERSSON AUGUST EDVARD fiol	14
PETTERSSON AUGUST EDVARD fiol	15
PETTERSSON ERIK ALBERT fiol	17
PETTERSSON FRANS AUGUST fiol	17
PETTERSSON FRANS OSKAR, ”SKÄCKLINGE-FRANS” fiol.....	18
PETTERSSON GUSTAF fiol.....	19
PETTERSSON HUGO VALFRID, ”HUGO-PELLE” fiol, mungiga	20
PETERSSON JOHAN fiol	22
PETTERSSON JOHAN ALFRED, ”PELLE i BERGA” fiol.....	22
PETERSSON JOHAN ARVID fiol.....	22
PETTERSSON KARL ERIK fiol	22
PETTERSSON CARL FREDRIK se PERSSON CARL FREDRIK.....	22
PETTERSSON KARL GOTTHARD fiol	23
PETTERSSON KARL GOTTHARD fiol	23
PETTERSSON KARL GUSTAF, ”SPEL-PELLE” eller ”KALLE RUND” fiol	23
PETTERSSON KARL JOHAN fiol	23
PETTERSSON KARL JOHAN, ”SKUTT-KALLE” fiol.....	24
PETTERSSON LARS EVERT fiol	26
PETTERSSON OLOF FREDRIK fiol.....	26
PETTERSSON OSKAR EMANUEL fiol	26
PETTERSSON PER ADOLF, ”ADOLF i RÖSNE” fiol.....	26
PETTERSSON PER AUGUST fiol.....	27
PETTERSSON PER ERIK fiol	27
PETTERSSON PER GUSTAF fiol	27
PETTERSSON PER GUSTAF fiol	27
PILLERMOLLE se LUNDHOLM PER PERSSON	27
PORT-LASSE fiol	28
PRIM LARS ERIK fiol.....	28
QVICK EVA HELENA se OLSDOTTER EVA HELENA	28
QVICK IDA MATHILDA gift JOHANSSON sång	28
EFTERSKRIFT	28

PELLE i BERGA se PETTERSSON JOHAN ARVID

PELLE i KORBODA se ANDERSSON ANDERS PETTER

PER i GATAN se PERSSON PER GUSTAF

PER JOHAN i HISSJÖ se ANDERSSON PER JOHAN

PER JOHAN i TRÅNGSUND se ERSSON PER JOHAN

PEHR STABBE sång, flöjt

Oidentifierad spelman från Halla s:n.

Ur Aug. Fredins Gotlandstoner citeras:

”175. En ny och Lustig Wisa om Lilla Pehr Stabbe, Huruledes han vandrade omkring Landet med sjungande och spelande på Fleuten, hade Wisor och historier att sälja etc. I wisan säges, att han var född i Halla s:n (Sörmland) och mest vistats i Strängnäs och Tunafors.”

Christina Frohm har haft vänligheten ge mig kopior ur Gotlandstoner och i visa nr 175 Per Stabbä heter det i vers 4 på gutarnas mål:

Äi floiten an spälär u lullar galant,
mä dei han förçanar si mängen gou slant.
U sinä ti krougen fönoidar han gar,
u sinä av prästen han skriftningi far.”

I folket den 16/3 1957 finns publicerad en artikel om Per Stabbe:

”Sörmlänningen Per Stabbe, lustig resande med visesäck.” Där berättas hur han på 1700-talet var en välkänd figur i landskapet, omsjungen och omtalad. ”Han var en glad och livad vägarnas riddare, som for omkring och gjorde affärer med visor, historier och annat ibland.”

Visforskaren och trubaduren Ulf Peder Olrog lät på sin tid Folkets skribent ta del av vad SVA ägde av uppgifter om Per Stabbe:

”I ett av våra äldre bevarade skillingtryck – tryckt i Örebro 1792 – finns ’tvenne stycken nöjsamma Wisor’, och en av dessa berättar just om Per Stabbe. Han var troligen Strängnäsbo, men på sina affärs- och sångarresor kom han naturligtvis både till Eskilstuna ’Qwecksund’ och andra välkända platser.

Så här börjar visan:

En wisa jag sjunger helt lustig och tjäck
om lille Per Stabbe och hans wisesäck
samt hästen den bruna han rider uppå.
Helt lustig och nöjder han alltid månd gå.

Visan har 15 verser och i en av dem berättas att:

Den lilla Per Stabbe har sådant manér
Han sjunger och trallar, han skrattar och ler:
Han handlar med visor och annat ibland
Och söker sig föda med ärliger hand.

Per Stabbe sjöng om ”Pigor och Jungfrur och Möer” och han sjöng om kung och drottning, prinsar och prinsessor. I fortsättningen av samma visa som ovan citerats, finner vi en text med lokal sörmländsk färg:

I träsal på hästen han pryder sin kropp
men stegen skall brukas, när han stiger opp.

Han kommer från Strängnäs med Wisorna mång
och börjar sin resa med trall och med sång.

Wid Tunafors bruk, där han wistas som mäst.
I Snoppetorps gjärde, där släpper han sin häst.
Hos Finström och Julius han wistas ibland.
Ja, ofta så gångar han in uti Stan.

När han där har varit en liten tid,
sen far han med hästen och Wispåsen nid
till Qvecksund och bjuder åt Bönderen all
ut wisor och sjunger fallallerifall.

I en av de sista verserna antyddes att Per Stabbe kunde ha varit Strängnäsbo:

Pehr Stabbe han reser ur Städer, på Land,
Han wistas i Strängnäs och född uti Hall'n.
En Jätte till växten, som liknar en Dwärg
fast krafterna fela i ben och i märg.

Så åter till artikeln i Folket:

”Visorna var förr i världen den enda litteratur som hade nämnvärd spridning hos den enkla allmogen – bortsett från Bibeln och psalmboken – och den sjungande handelsresanden i visor, Per Stabbe, hade nog sin stora betydelse när det gällde människornas själsliga spis. Han hade säkert sin ’wispåse’ full med skillingtryck, som skildrade mer eller mindre skakande händelser land och rike kring.”
(Folket den 16/3 1957)

PERSDOTTER EVA BRITA, ”EVA I KUMLA” sång

Bondhustru från Kumla, Härads s:n.

Född 16/6 1804 i Kumla Nedergård, Härads s:n.

Dotter till bonden Petter Persson och Stina Bengtsdotter.

Gift med Bonden Pehr Larsson.

Hon är en av de traditionsbärare som nämns av Gustaf Eriksson.

Redan år 1860 blev hon änka, varefter hon angavs som utfattig och på 1870-talet uppges hon vara blind.
(Jansson Sven Bertil. Ord är inga visor, Julius Bagges melodiuppteckningar efter Gustaf Eriksson i Härad.
Uppsats i Sumlen, årsbok för vis- och folkmusikforskning. 1983)

PERSDOTTER JOHANNA SOFIA sång

Torparhustru från Stäringstugan, Runtuna s:n.

Född 7/2 1825 i Västerberga grenadiertorp, Runtuna s:n.

Dotter till korpralen Pehr Wester och Catharina Ersdotter.

Gift med sångaren och torparen Johan Erik Andersson.

Sonen Adolf Fredrik Johansson sjöng och spelade fiol.

Låtar efter henne finns upptecknade av Nils Dencker och ingår i ULMA:s samlingar acc. nr. 22290:6.

PEHRSDOTTER MARIA CATHARINA sång

Torparhustru från Lugnet, Mörkö s:n.

Född 29/10 1834 i Fagersvik, Mörkö s:n.

Dotter till torparen Peter Larsson och Maria Catharina Andersdotter.

Gift med torparen Carl Ludvig Carlsson.

Sonen Karl Johan Edvard de Mander sjöng hennes visor. De ha upptecknats och ingår i ULMA:s samlingar acc. nr. 41:6.

PEHRSDOTTER MARIA STINA sång

Torparedotter från Skansen eller backstugan Gropen, Husby Rekarne s:n.

Född 23/2 1803 i Berga, Näshulta s:n.

Dotter till bondemågen Petter Westergren och Anna Andersdotter.

Fadern drunknade den 25/11 1804 och år 1807 flyttade hon och modern till backstugan Gropen eller Skansen på Hallsta bys ägor i Husby Rekarne s:n. I denna församlings husförhörlängd vol. A I:9 står angivet i anmärkningskolumnen för de inneboende i Skansen, Maria Stina och hennes moder samt en änka och hennes dotter, som tydligen också bodde i backstugan: ”Alla sjukliga och underhålles af fattigmedlen, wanföra och mantalsfria, barnet (dvs Maria Stina) är nästan blind.”

Bara några år därefter är hon helt blind. Modern dog år 1845, men Maria Stina levde ensam kvar i den lilla bristfälliga stugan till år 1868, då hon flyttade in i fattighuset.

En ung tjänsteman från Stockholm vid namn Thure Gustaf Rudbeck, senare postmästare i Vimmerby, gjorde sig bekant som författare av en anmärkningsvärd rad av litterära arbeten. Han skrev dramer, noveller, och historiska romaner, men även en del topografiska arbeten, främst ”Försök till beskrifning över Sveriges städer,” en fyllig och populärt hållen skildring.

’Strödda anteckningar under en resa i Sverige år 1831 af T.G.R. står det på titelbladet till en liten skrift på 100 sidor, som trycktes i Stockholm 1833. Bakom signaturen döljer sig vår unge skriftställare Thure Gustaf Rudbeck. I den lilla skriften ingår berättelser från författarens resa i Sörmland, och jag citerar det stycke, som handlar om den s k Hållstaflickan, identisk med den blinda Maria Stina Pehrsson:

”Vid Hållsta gästgivaregård intogs middagen. En verkliga i sitt slag högst märkvärdig person anträffades här, nämligen en improvisatrice, ett 27 år gammalt kvinnfolk, som ifrån sitt femte år varit blind, och som nu föder sig och sin gamla moder med att dikta visor, såsom hon kallade det, vid namns- och födelsedagar, samt att sjunga för resande, vilka passerade gästgivargården. Då man känner att hon ej kan läsa eller fått något slags undervisning, utom den kristendoms-kunskap hon av prästen inhämtat före sin första nattvardsgång, så måste man verkligen medgiva, att hon är högst ovanlig, ty i allmänhet är det både vackra, rena tankar, god meter och riktiga rimslut i hennes kompositioner.

Att de nästan alla äro andeliga, faller av sig själv, då hon är född och uppfostrad i en enstaka bondgård, där hon ej haft tillfälle att höra annat än psalmboken sig föreläsas eller hört någon annan talare än prästen i församlingens kyrka, varför hon även diktat mest psalmer. Hennes namn är Anna Lisa från backstutorpet Skansen.”

(Schnell Ivar: Genom Södermanland i kalesch eller gästgivartrilla. Ur Sörmländska handlingar nr 4. Södermanlands Hembygdsförbund 1937)

Namnet Anna Lisa, som Rudbeck anger är fel. Vid kontroll av Husby Rekarne kyrkoböcker och då närmast husförhörlängderna visar det sig att den blinda flickan i backstutorpet hette Maria Stina Pehrsson.

PERSSON ERIK, ”KAPLANS-ERKER” fiol, klarinett.

Kyrkvaktare från Kaplansgården, Österåkers s:n.

Född 11/12 1805 i Täfte soldattorp, Österåkers s:n.

Son till soldaten Per Storm och Kerstin Ersson.

Död 11/5 1874.

Gift med Kjerstin Andersdotter.

Sonen Karl Ersson var också spelman och kyrkvaktare liksom dennes son Johan Karlsson.

En vals, kallad Kaplans Erkers vals komponerades av Olof August Widmark och tillägnades Erik Persson. Widmark gästade ofta dennes hem. Valsen spelades sedan av Erik Persson och senare av sonen Karl och dennes son Johan och Millerste-Kal upptecknade den år 1906 efter Johan Karlssons spel. Millerste-Kal kallar felaktigt Kaplans-Erker för Erik Karlsson, hans rätta namn var Erik Persson enligt Österåkers husförhörlängder.

PERSSON ERNST fiol

Hemmansägare från Hulla, Österåkers s:n.

Född 24/8 1892 i Hulla, Österåkers s:n.

Son till hemmansägaren Erik Persson.

Död 1964.

Gift med Karin Jansson.

Han lärde sig spela av Millerste-Kal, som var kusin Perssons fader.

Någon egentlig brölloppsspelman var han inte, men spelade på gillen, basarer och logdanser, dels tillsammans med Millerste-Kal och Johan Karlsson, dels med sin kusin vid namn Gunnar från Säby by, Österåkers s:n.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

till

han

Larsson

PERSSON GUSTAF (Ev. HANS) fiol

Oidentifierad¹ spelman från Flen.

Född 1828.

Död 1919.

(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

PERSSON HANS GUSTAF fiol²

Lantbrukare från Mellösa by, Lilla Mellösa s:n.

Född 6/8 1828 i Mellösa by, Lilla Mellösa s:n.

Son till bonden Pehr Ersson och Anna Maja Wennerberg.

Död 1919.

Gift med Brita Maria Persdotter.

Han började spela fiol vid 13 års ålder och spelade då organisten i Lilla Mellösa Per Brolin, som också var

Persson var notkunnig och hade inspelat de flesta av melodier efter noter. Liksom Brolin, med vilken han spelade, var Persson allt ifrån ungdomen mycket efterfrågad till brölloppen i Lilla Mellösa och angränsande socknar.

(SvL Söd.)

Perssons morfar var organisten i Kjula s:n Anders Wennerberg.

Förre landtbrukaren Gustaf Persson från Barrö i Mellösa, numera bosatt i Flen, 82 år den 8 aug.

för

spelman.

sina

ofta

¹ Sannolikt identisk med nedanstående Persson Hans Gustaf, Lilla Mellösa.

² H.G. Persson var äldste deltagare vid spelmanstävlingen i Flen 1910 - den första sörmländska spelmanstävlingen.

PERSSON JOHAN PETTER, "SKOGSTORPEN" eller "JANNE I SKOGSTORP" fiol

Torpare och snickare från Skogstorp, Västerlunds s:n.

Född 13/12 1818 i Södertuna, Västerlunds s:n.

Son till bonden Pehr Olofsson och Anna Catharina Andersdotter.

Han lärde Anders Isak Andersson att spela fiol.
(ULMA acc nr. 7481)

Som ung var han hjälpsnickare åt en äldre snickare på Thureholm i Trosa s:n. År 1848 flyttade han in i det nybyggda torpet Skogstorp i Västerlunds s:n. Som snickare var han lika ofta anlitad som han var som spelman och många är de laggkärll och tröskverk i Västerlunds och grannsocknarna som Janne i Skogstorp tillverkat.

(Andersson Thore, Källvreten, Västerlunds i tel. med förf. den 26/10 1983)

PERSSON KARL fiol

Torpare från Grindstugan, Vrena s:n.

Född 11/5 1820 i Jordbro, Stigtomta s:n.

Son till torparen Per Persson och Kajsa Jansdotter.

Död 3/9 1895.

Gift med Anna Sofia Ersdotter.

Sonsonen Karl Arvid Gogman var även en framstående fiolspelman.

PERSSON CARL AXEL sång

Statdräng från Gredby Fäboda, Härads s:n.

Född 11/8 1839 i Rocklänna, Länna s:n.

Son till bonden Pehr Ersson och Catharina Ersdotter.

Gift med Johanna Andersdotter.

Han är en av de traditionsbärare av visor. Gustaf Eriksson i Härads s:n nämner i samband med uppteckningar.

(Jansson Sven Bertil SVA i brev till förf.)

PERSSON CARL FREDRIK fiol

Banarbetare från Josefinedal, Järna, Överjärna s:n.

Född 18/3 1864 i Elgsjötorp, Stora Malms s:n.

Son till spelmannen och torparen Pehr Fredrik Larsson och Fredrika Mathilda Andersdotter.

Gift med Emma Lovisa Eklind.

Efter det att han slutat skolan och börjat följa sin fader i arbetet, lärde han av denne de första grunderna i fiolspelning. Lärde sig också av skomakaren och spelmannen Wallin i Speteby, Lerbo s:n.
(SvL Söd)

Som 80-åring spelade han på Skansen 1944.

Flera låtar efter honom upptecknades av Nils Dencker och ingår i ULMA:s samlingar acc. nr. 3360:1.

Persson har spelat mest för sitt nöjes skull, men var i yngre år ute som spelman tillsammans med ovannämnde Wallin från Lerbo s:n. Persson berättar från Stora Malm:

”Tillsammans med två personer, nära släkt t. ex. bror och svägerska, begåvo sig brudparet till kyrkan. De övriga samlades vid bröllopsgården. Efter gudstjänsten vigdes paret. Man hade förut kanske gått in till klockaren, ty någon gång förekom förfriskningar i kantorns sal. När brudparet åkte mot hemmet möttes de på 1810- och 80-talen av de i bröllopsgården församlade med spelmännen i täten. Då spelades ’majstångsmarschen’ (variant av Venus Minerva). Om det var vackert väder intogs genast ute traktering ’nubbe och smörgås’.

Efter hemkomsten gratulerades ’laget runt’ och så samlades man kring middagsbordet.

Längst upp vid ena ändan sutto brudparet med närmaste släktingar kring sig. Vid varje kuvert låg en hög av tre slags bröd: vitt vetebröd, limpbrödsdiska, vitt rågbröd i skiva. Först åt man smörgåsbord. Alla rätter spelades in: fisk, kött (oxstek) och ’nåntingmer’. Till efterrätten vin. Måltidsmusik var en liten ’strof’, marsch, kadrilj, anglais. Fram mot småtimmarna åt man supé och samlade in pengar till spelman.

På andra dagen hade man ’upptåger’, – man var ute och skjutsade i ’bakvagnen till en vanlig vagn’, satte stång för och hade yngre pojkar att draga. Koskälla på stången under vagnen. Man klädde ut sej, karlar till fruntimmer och tvärtom. Så gav man sig ut på en väg (1/4 väg) och vände sen. Spelmannen först och brännvin hade man med.”

CF Persson, Jäma får hjälp med fiolen av Gustaf Wetter

PERSSON CLAS fiol

Torpare från Sätra, Husby Oppunda s:n.

Född 27/10 1842 i Smedstorp, Husby Oppunda s:n.

Son till torparen Pehr Classon och Beata Sara Pehrsson.

Gift med Eva Lotta Ersdotter.

Han spelade ofta ihop med Johan Erik Andersson, som hade lärt honom traktera fiolen.
(ULMA acc. nr. 7922:1)

PERSSON LARS, "SPEL-LASSE" fiol

Torpare från Pettersborg, Lids s:n.

Född 16/5 1790 i Fiskarstugan, Bergshammars s:n.

Son till torparen Per Andersson och Greta Larsdotter.

Gift med Anna Greta Gustafsdotter.

Han lärde Carl Eric Olsson spela fiol.
(ULMA acc. nr. 7922:3)

Han flyttade som 10-åring med föräldrar och syskon till Lid, där fadern blev bonde i Hållsta. Gifte sig och blev själv bonde i Hållsta efter fadern. Persson hade med sin hustru tre barn när det uppstod fnurra på den äktenskapliga tråden och hustrun flyttade till Nyköping. Lasse till Ludgo, men han återkom ensam år 1820 som dräng i Svista Storgård, och till Pettersborg kom han 1826.

I senare husförhörlängder för Lids församling anges att Persson undergått spötraff och att hans hustru flyttat och vistas i Stockholm.

PERSSON LARS JOHAN fiol

Handlande från Svantorp, Västra Vingåkers s:n.

Född 24/9 1863 i Svanvik, Västra Vingåkers s:n.

Son till brukaren Per Jonsson och Anna Nilsdotter.

Död 27/6 1954.

Gift med 1:o Kristina Karlsdotter.

Gift med 2:o Karolina Albertina Olivia Johansson.

Inför Perssons 90-årsdag skrev Katrineholms- Kurirens signatur Ärr-Pe d. 2/2 1953 en liten artikel om den originelle spelmannen, ur vilken artikel jag citerar:

”Med förvånansvärd fast hand pränar än i dag snart 90-åriga L.J. Persson, Båsenberga, Västra Vingåker – kvacksalvar’n kallad – ner sirliga bokstäver och svarta nottecken, som blir till visor och melodier, vilka han sedan spelar på sin fiol för de andra gamla på vårdhemmet. Det där ”öknamnet” hänger i från den tiden, då han bodde vid Svanvik och Svantorp under Skenäs och bedrev handel med patentmedicin och allehanda andra varor.

Persson är född vid Svanvik och kom sedermera ut i världen, varefter han så småningom återvände till barndomshemmet, som han tog på arrende ett tag efter fadern. Men det var besvärligt både att vara tjänare och egen bonde, så han flyttade till det närbelägna Svantorp.

En svensk-amerikan sålde en slags patentmedicin, som givetvis hjälpte för alla slags sjukdomar, och för honom blev hr Persson agent och gjorde bra affärer samt tjänade pengar. Så småningom löste han handelsrättigheter och hade en lite fast affär i ett uthus vid Svantorp, där både friska och sjuka kunde köpa en del förnödenheter för dagligt bruk.

Att medicinen var fin, bevisar hr. Persson med en liten historia:

En kvinna hade varit svårt sjuk i benen ett 20-tal år, men då hon fick smaka blandningen, dröjde det inte länge förrän hon var bra.

Han köpte också läkarböcker och tillverkade en del egna salvor, som han alltför använder för personligt bruk ibland.

Det var makan som stod för affärerna, när Persson var ute på dagsverksarbeten, men 1906 blev hon sjuk och låg lam i 12 år. Under tiden måste Persson avveckla affärerna, eftersom han fick sköta både den sjuka hustrun och de tre barnen, som var minderåriga.

I Molketrakten fanns i hr. Perssons barndom en kvacksalvare kallad Bortskogen efter stället han bodde vid, som en gång botade honom för svår blodförgiftning i ett ben.

Den berömda ”Vingåkersdoktorn” Aronsson i Vadstorp besöktes av hr. Persson och dennes föräldrar vid flera tillfällen. ”Vastorpen” hade stadgat anseende som naturläkare.

Aronsson stod bakom skåpdörrarna och blandade till medicinerna, som hans fru kokade i köket, och på plankbänkar satt de hjälpsökande i långa rader och väntade på företräde. Rädda var de också, eftersom Vastorpen var känd som en sträng herre. Han var förresten rätt döv, och det påstods härstamma från en gång, då han sköt undan villebråd för en annan jägares hund. Ägaren till hunden troddes då ha ”satt på” Aronsson lytet som vedergällning.

Fiol har Persson spelat sedan han var 16 år efter att ha fått undervisning för en skolfröken två kvällar. Mästerspelmannen Vingåkers Widmark hörde han spela ett par gånger, bl. a. på ett bröllop i en granngård.

– En gång, berättade Persson, när Widmark öppnade fiollådan, yttrade han något om att ’han’ – därmed menade han den onde – har inte tagit fiolen ser jag. Nåja, i värsta fall hade jag kunnat spela på fiollådan.

Tyvärr lånade Persson ut sin notbok till en person, som sedermera tog den med till Amerika. I den hade han mängder av låtar – både egna och andras nedtecknade. Men han har skrivit flera böcker sedan dess och håller fortfarande på med det knåpgörat trots de 89 åren. Och det är verkligt minutiöst gjorda notblad han visar fram.”

Mot slutet av sin långa levnad led han av reumatism ”och då han spelade var han tvungen att sätta fiolen på knät i stället för mot hakan”.

Men det hindrade inte att han till allmän förnöjelse spelade ut julen vid Båsenberga”.

Han var även något av en filosof, som skrev ner sina tankar och funderingar om vad som hände omkring honom. Det kunde räcka med en tidningsnotis eller en episod och han fick inspiration att införliva händelsen med sina anteckningar.

PERSSON PER GUSTAF, "PER i GATAN" fiol

Snickare från Tummelsta gård, Ärla s:n.

Född 30/6 1828 i Öknastugan, Ärla s:n.

Son till sågaren Pehr Gustafsson och Cherstin Larsdotter.

Död 1894.

Gift med Anna Elisabeth Andersdotter.

Han spelade ofta tillsammans med byggmästare Per Lundstedt i Ärla.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

Persson ansågs vara en mycket duktig brölloppsspelman och anlätades ofta och spelade även ihop med Erik Jonsson.

PETREJ IVAN fiol

Tjänare från Österåkers s:n.

Född i Ryssland.

Spelmannen Millerste-Kal har berättat om denne ryske fiolspelare i sin nedskrivna berättelse "Muntlig sägen om Inspektör Giers och Eva Amalia Palbitzki" på Julita gård. Deras kärlekssaga som Agnes von Krusenstierna behandlar i en av sina romaner, byggd på den skildring av kärlekshistorien Millerste-Kal gav henne.

Denna älskogssägen finns i flera uppteckningar och bygger på verkliga förhållanden bl. a. redovisade i ett par domstolsprotokoll från Oppunda häradsrätts lagtima ting sommaren 1725 och vintern 1726. Millerste-Kals avskrifter är ur de renoverade domböckerna från Södermanlands län förvarade i RA.

Millerste-Kals berättelse, där spelmannen Ivan Petrej förekommer, lyder som följer:

"Den gamle Herrgårds Kusken Carl Fredrik Löthman berättade sina minnen från Julita gård i Sörmland.

Då Kammarherren, Godsägaren och Militär Kaptenen Axel Gottlieb Palbitzki, Julita gård, som var broder till Eva Amalia Palbitzki, bevistade Fälttåget uti Roslagen efter Carolus XII:s död, då Ryssarne brände och

härjade därstädes, var även familjen Palbitzki betjänt och bokhållare och inspektör Erik Giers med sin herre uti fälttåget, och lyckades därvid Erik Giers genom vaksamhet och påpasslighet, då de en natt lågo uti fältkvarteret, egenhändigt fånga in en ung Ryss, Ivan Petrej, som var i färd med att bränna dem inne, som dessbättre misslyckades, tack vare Erik Giers ingripande. Ryssen fick ett rejält kok stryk av Erik Giers, samt fängslades och ställdes uti skarpt förhör, därvid tjänstgjorde som tolk den unge studerande fältväbelsönen Johan Teller från Säby norrgård (länsmansgården) i Österåkers s:n i Sörmland (Millersteds fälses födelsegård).

Johan Teller, som fullständigt behärskade ryska språket, kom ganska snart underfund med, att ryssen Ivan Petrej var en sympatisk yngling, som var allt för ung och god att arkebuseras och tolkade ryssens svar på domarens närgångna frågor så fördelaktigt som möjligt till ryssens favör, av tolken Johan Teller, därtill uppträdde ryssen modigt och i hög grad manligt, vilket även bidrog till ryssens fördel, varför han skonades till livet och fördes till länsmansbostället Säby norrgård, Österåker, Sörmland, och fick arbeta i jordbruket på studeranden Johan Tellers gård.

Ivan Petrej visade sig vara en arbetsam, pålitlig och trogen tjänare, som fick stor tillgivenhet för sin husbonde Johan Teller, som även hos överheten utvecklade tillstånd för Ivan Petrej, så att han fick stanna i Österåkers s:n, samt där antaga Lutherska läran och ingå äktenskap. Ivan Petrej var även mycket skicklig fiolspelar och fick genom sitt sympatiska uppträdande många vänner och spelade sedermera bröllopsmusik vid bondbrölloppen uti Österåker socken, och i många fall även uti grannsocknarne.

Ivan Petrej hade i Österåker socken kommit i tillfälle att köpa en fin fiol, vilken som krigsbyte tagits av en soldat Heen uti Konung Carolus XII:s krig mot Konung August den starke i Polen.

Studeranden Johan Teller, som var god vän med bokhållaren Erik Giers och dennes hemligen trolovade fästmö Eva Amalia Palbitzki å Julita gård, sammanförde åter på vänskaplig fot, de 2:ne antagonisterna från slagsmålet uti fälttåget i Roslagen Erik Giers och Ivan Petrej, och sedan Ivan Petrej spelat några trånande vackra melodier för Erik Giers och dennes fästmö Eva Amalia Palbitzki förstodo de varandra och blev vänner för livet. Därefter fick Ivan Petrej ofta spela för de två älskande, då de besökte sin vän, studeranden Johan Teller i Säby länsmansboställe, Österåker socken, där hade de älskande en fristad ½ mil från Julita gård, och denna halvmil upptogs så gott som helt och hållet av sjön Öljarens vatten.

Vänskapen växte mellan dessa fyra, Johan Teller, Ivan Petrej, Erik Giers och Eva Amalia Palbitzki, då de blev varse det stora motstånd baronessan Eva Amalia Palbitzkis anhöriga reste mot hennes kärlek till Erik Giers, och de två förre, Johan Teller och Ivan Petrej, svuro heligt att med råd och dåd bistå sina vänner, då så skulle behövas.

År 1726 strax efter nyår fick Johan Teller och Ivan Petrej visa att de icke glömt sin ed eller sina vänner, Baronessan Eva Amalia Palbitzki hade av sina anhöriga (Palbitzki-familjen på Julita gård), lockats och övertalats att uppehålla sig på en av hennes fästman Erik Giers okänd plats i Västergötland, för att där enligt den tidens lag med 3:ne söndagars kyrkoplikt stå vid kyrkdörren och blygas vid menighetens ingång i kyrkan till straff för sitt lägersmål med fästmannen Erik Giers. Denne, som avtalat och bestämt att ingå äktenskap med Eva Amalia Palbitzki, anade att hans fästmö tvingats gå med på att inställa sitt äktenskap med honom.

Johan Teller, som av sin vän Erik Giers rådfrågades, gav då det rådet, att de till varje pris måste förhindra baronessan stå vid kyrkodörren och blygas, vilket ju ej lagen ådömde ifall de ingick Äktenskap, men som ny rättegång vid Oppunda häradsrätt stod för dörren i slutet av januari 1726, då lägersmålet ånyo behandlades av Häradsrätten, så föreslog Johan Teller, att hans tjänare Ivan Petrej uti hemlighet skulle utspionera baronessan Eva Amalia Palbitzkis vistelseort i Västergötland, och därvid, för att icke väcka obehörigas misstankar, uppträda och simulera ambulerande gårdsmusikant med sin polska krigsbytesfiol, för att bli i tillfälle, att komma till tals med baronessan och till henne överbringa ett brev från inspektör Erik Giers, samt även invänta baronessans svarsbrev till hennes fästman, och borde uti dessa båda brev de älskande överenskomma, att i händelse av ogynnsam utgång av den blivande rättegången rörande deras åtrådda äktenskap i utlandet, där inte släkten kunde förhindra dem.

Inspektör Erik Giers antog med stor tacksamhet detta Johan Tellers förslag samt invigdes Johan Tellers tjänare Ivan Petrej uti den hemliga planen, vilken han med verklig hänförelse bedyrade sig att utföra till sina uppdragsgivares belåtenhet, samt fick då av dessa ryssen Ivan Petrej grundliga instruktioner och begav sig snabbt iväg med sin polska fiol att söka reda på baronessan Eva Amalia Palbitzki. Detta lyckades tack vare ryssens fina spårsinne och avlämnade ryssen det medförda brevet i all gemytlighet till baronessan, samt fick även svarsbrev därpå att överföra till fästmannen Erik Giers, och begav sig därmed ryssen Ivan Petrej glader i hågen på hemresan och överbringade på rekordtid baronessans brev till Erik Giers.

Då Oppunda Häradsrätt den 28 januari 1726 åter uppropade lägersmålet mellan Erik Giers och Eva Amalia Palbitzki, var inspektör Erik Giers i besittning av baronessans brev, som hon förtänksamt nog ej daterat eller undertecknat med sitt hela namn utan endast försett med sitt namns initialer (EAP). Brevet, som av

Erik Giers uppvistes för Häradsrätten, ansågs dock av sitt innehåll äga beviskraft, varför Häradsrätten så ock av flere skäl icke kunde avdöma målet, detta vinterting. Härigenom vann Erik Giers tid att med sin vän ryssen Ivan Petrej som vägvisare, uppsöka sin fästmö Eva Amalia Palbitzki samt enlevera henne från släktens internering och rymma till Norge, samt där vigas med henne.

Då de sedermera som äkta makar återkommo till Sverige och höllo bröllop för sina vänner och gynnare, var studerande Johan Teller från Säby länsmansgård deras hedersgäst. Ryssen Ivan Petrej var primus bland bröllopsmusikanterna. Förnäm folkmusikkompositör som Ivan Petrej var, hade han till detta bröllop komponerat en pampig och vacker bröllopsmarsch till brudens och brudgummens ära och den marschen spelade Ivan Petrej med virtuositet på sin polska krigsbytesfiol.

Denna polska krigsbytesfiol fanns ännu år 1935 bevarad i Musikhistoriska Museet, Stockholm, likaså finns där av kopia noterna till Petrejs komposition, Österåkers brudmarsch, den bröllopsmarsch han spelade vid Giers bröllop med Eva Amalia Palbitzki år 1726. Och den brudmarschen spelas än i denna dag.”

Millerste-Kal tillägger i anslutning till föregående:

”Ovanskrivna uppteckning efter Hör Sagen efter Kusken och s: m: Orgeltramparen i Österåker socken, Carl Fredrik Löthman under 1890-talen av mig Bondespelman Millerste-Kal – Karl Eriksson född 26 April 1881 i Säby, Österåker socken Sörmland. Tecknar Stockholm 2 April 1935 – Karl Eriksson.”

I ett annat sammanhang berättade Millerste-Kal att Petrej övergick till den lutherska läran och ingick äktenskap. Han ändrade då sitt ryska namn till Johan Pedersson.

Petrej lär ha ansetts vara en vidunderlig fiolspelman, troligen en av Sörmlands bästa folkmusiker under 1700-talet.

PETTERSSON (Förnamn okända) fiol

Oidentifierad spelman från Spelviks s:n.

En vals efter honom finns upptecknad och ingår i Olof Anderssons samling Sörmländska låtar som nr 531.

PETTERSSON ANDERS AUGUST fiol

Lantbrukare från Sparstastugan, Lids s:n.

Född 28/7 1842 i Sparstastugan, Lids s:n.

Son till brukaren Per Persson och Brita Stina Andersdotter.

Gift med Johanna Matilda Johansdotter.

Han lärde sin son Frans traktera fiolen och denne spelade sedan de flesta av faderns låtar.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

Pettersson spelade ofta tillsammans med Andersson i Spånga, Råby-Rönö s:n och Vilhelm Andersson i Sandvik, Stigtomta s:n.

PETTERSSON ANDERS PETTER fiol

Lantbrukare från Aldal, Taxinge s:n.

Född 26/11 1823 i Aldal, Taxinge s:n.

Son till hemmansägaren Per Persson och Brita Larsdotter.

Gift med spelmansdottern Hedda Lotta Jansdotter.

Innan han övertog fädernegården Aldal, var han mjölnare vid Näsby kvarn i samma församling.

Även sonen Frans August var en framstående fiolspelman liksom svärfadern Jan Petter Andersson i Ramtorp, Taxinge s:n.

Anders Petter hade i sin ungdom gått i skola i Mariefred under några år och då lärt sig noter. Han hade då lärt sig spela av en spelman från Gåsinge vid namn Gustafsson. Senare uppträdde han ofta som spelman vid bröllop och andra danstillställningar och spelade då ofta tillsammans med en gubbe som hette

Lindgren från hemsocknen Taxinge. Dessutom spelade han också ganska ofta ihop med en spelman och skogvaktare vid namn Johan Petter Wickman.

Han kunde inte bara traktera fiolen, nej han hade även andra strängar på sin lyra. Han kunde även tillverka tröskverk och reste mycket omkring i bygderna för att bygga dylika.
(ULMA acc. nr. 9048)

Låtar efter honom och sonen Frans August finns upptecknade av Nils Dencker och ingår i ULMA:s samlingar acc. nr. 22290:7.

PETTERSSON ANTON, "SME-ANTON" fiol

Smed från Forsby, Österåkers s:n.

Född 15/9 1878 i Backstugan, Julita s:n.

Son till torparen Anders Persson och Carolina Andersdotter.

Gift med Anna Persson.

En polska efter honom kallas "Sme-Antons polska" och finns upptecknad av Karl Eriksson, "Millerste-Kal".

PETTERSSON ARVID VIKTOR fiol

Arbetare från Eriksborg, Vagnhärads, s:n.

Född 22/3 1883 i Humlekärr, Trosa land s:n.

Son till spelmannen och torparen Per August Pettersson och Sofia Gustafsson.

Död 1976.

Gift med Anna Eugenia Vally.

Inför Arvid Petterssons 75-årsdag intervjuades han av red. Hans Nilsson, Trosa, och jag tycker det kan vara intressant att ta del av vad en gammal fin bygdespelman har att berätta:

"Jag började spela när jag var nio år och hade tydligen fallenhet för det, för redan ett år därefter var jag med farsan och spelade på dans i vagnslidret vid Thureholm. (Han var född vid Stubbhugget och växte upp vid Hummelkärr under storgodset Thureholm). Jag spelade fiol men samtidigt litet dragspel att blanda upp det med.

Redan vid tolv års ålder svarade jag ofta själv för musiken. Men det var ju för tokigt, när man nu tänker på det. Jag kunde ju sitta och spela hela natten, och så skulle jag ju till skolan dagen därpå. Följden blev ju, att jag satt och somnade i skolan. Ja, nog kunde jag rabbla min katekes och i räkning hävdade jag mig gott, men i alla fall. Inte skulle det gå nu för tiden.

När jag kom upp i tjugوårsåldern fick jag brorsan Edvard till spelkompis. Han var tretton år då. Nu på äldre dar spelar jag med min son Rikard.

I första hand spelade vi givetvis för nöjes skull, fortsätter den minnesgode spelmannen sin berättelse, men det är klart att spelpengarna också drog en del. På vanliga danser, som i regel räckte till det var dags för pigorna att gå hem och morgonmjölka, blev det i regel en riksdaler. Det var påbjudet att var och en skulle lägga en tioöring i spelpengar, men många smet. Inåt landet var det litet generösare. Där lade de ofta tjugofem öre. Det kunde bli hela tjugofem riksdaler, och en gång tjänade jag till och med femtio. Det var ju faktiskt mer än en dräng tjänade på ett helt år då för tiden. Det var hos lotsen Söderholm vid Hamnkrok. Han hade hyrt stora bondstugan på Långö och

Henry Sjöberg intervjuar Arvid Pettersson, Vagnhärad 1972
Foto Arne Blomberg

det var ett bröllop som räckte i dagarna tre. Första natten hölls det fest för de närmaste släktingarna, den andra vilade man upp sig och den tredje var det dags för bekantskapskretsen att infinna sig. Vid sådana tillfällen skulle brudparet visa sig för allmänheten och det gick så till att hela brudföljet gick ett varv kring gården. De företrädde av oss spelmän och då spelade vi i regel "Farsans brudmarsch".

Så var det ju skänklåtar och annat som hörde till ceremonierna. Jag var aldrig med och spela från kyrkan, men det var farsan.

Vid de stora godsens hade torparna skyldighet att göra dagsverken och Arvid har minnen från den tiden. Det var vid det stora godset Thureholm:

– Gården låg under det stora godset, så vi fick gå i herrgården och göra utskylderna. Redan vid tio års ålder fick man göra hjonedagsverken från sju på morgonen till åtta på kvällen. För min del tog det 1½-timme att gå till herrgården. För vår gård hade vi 100 hjonedagsverken, 50 i jordbruket och 50 i hushållet. Budsedeln gick från den ena gården till den andra med bud om hur utskylderna skulle göras. Sommartid kördes mjölken till Trosa och gick därifrån med ångfartyget Trosa, den s k "Mjölksurran" till Stockholm. Men vintertid fick vi köra med häst till Gnesta och Järna.

Torpare med enbet var beordrad att köra 5 flaskor, och bönder med parlass 10 flaskor. Överhovjägmästare Anckarkrona var sträng men god.

På midsommaraftonen var det traktering för gårdens folk på planen framför stallet. Då fick var och en en brödkaka med pannkaka, lingonsylt och ost på. Svagdricka från Trosa bryggeri fick man så mycket man ville och de fullgoda karlarna fick två supar och hjonpojarna en. Under hela skördetiden fick man en sup till aftonvarden klockan halv fem, men när arbetstiden avkortades till klockan sju drog man in både aftonvarden och supen."

Arvid flyttade från fädernegården 1907 och flyttade till Anderviks kalkbruk, där han stannade i två år. Därefter arrenderade han Eriksdal under Thureholm, och gården friköpte han senare, men sålde den 1934 och "gav sig ut på tre femåriga gästspel". Först var han på Stora Vreta på Selaön, sedan Norrekeby i Kärnbo och därefter Högtorp i Gryt.

År 1949 återkom han till Vagnhärad och köpte där Eriksborg, men år 1955 då hans hustru dog, flyttade han till sin son inne i samhället.

Men den kära fiolen, den glömmar han inte. De sista två åren har han tillsammans med sin son Rikard spelat vid midsommardansen vid Gripensnäs i Bettna och de är tingade dit även i år. Och så är han en av stöttepelarna i Trosa spelmanslag. Hedersmannen och bygdespelmannen Arvid i Vagnhärad är långt ifrån "trasig".

(Sörmlandslåten nr. 2 1978)

PETTERSSON AUGUST EDVARD fiol

Lantbrukare från Fagerhult, Trosa s:n.

Född 20/5 1890 i Hummelkärr, Trosa s:n.

Son till spelmannen och torparen Per August Pettersson och Sofia Gustafsson.

Gift med Selma Maria Eriksson.

Även brodern Arvid Viktor Pettersson var en mycket anlitad och omtyckt spelman, och som ung, endast tretton år gammal, fick Edvard spela tillsammans med sin äldre broder. Dom två var spelkompisar på många logdanser i unga år. (Sörmlandslåten nr. 2 1978)

Signaturen Håson skrev i Södermanlands Nyheter den 19/5 1965 med anledning av Petterssons 75-årsdag en artikel om den jubilerande spelmannen, ur vilken jag bl. a. citerar:

"Det mest högtidliga jag varit med om som spelman var när greve Anckarkrona firade guldbrylllop på Thureholm. Då låg ångkorvetten Freja med hela kadettkåren ute i skärgården och vi blev anmodade att spela ombord. En slup, rodd av ett

antal kadetter, hämtade oss i Trosa hamn, där far min, Arvid och jag gick ombord med våra fioler. Det var 1901. Då var man hela elva år, kan man tänka.

Det är bygdespelmannen Edvard Pettersson i Fagerhult i Vagnhärad, som drar sig till minnes sin första ”utryckning” med fiolen. Han har sedan dess slitit ut åtskilligt med strängar och tagel och mer lär det bli, för på lördag fyller han 75 år och då sätter han nog fiolen under hakan mer än en gång. Klämmer han då i med Blinda Kalles vals eller Trosaköpmannen Franzéns polska, spritter det säkerligen i både armar och ben på födelsedagsgästerna. På tal om den Franzénska polskan, så är han väl nästan ensam om att kunna kvintilera den vid det här laget.

Det var ingen tillfällighet som gjorde att Edvard redan i unga år fattade kärlek till fiolen. Fadern Per August Pettersson var nämligen en framstående spelman. Edvard förkovrade sig hos klockaren i Trosa och en musiker i Trosa och sedan föll det sig helt naturligt att han lärde sina söner att hantera stråken. I Hummelkärr hade man alltså inga fritidsproblem.

Först blev det äldste sonen Arvid, nuvarande nestorn i Trosa spelmanslag, och fadern som svarade för tonen på familje- och andra fester i bygden. Snart nog var trion fulltalig genom Edvards inträde och så fort sig göra lät utökades den till en kvartett genom yngste sonen Hjalmars anslutning med bälgaspelet. Ja, även Edvard lärde sig att spela dragspel, först magdeburgare med smörjkoppar och senare modernare spel, men nu på äldre dar har han återgått till fiolen. Den är känsligare och skänker utövaren större tillfredsställelse, anser han.

Det blir en alldeles särskild lyster i hans pigga ögon, när han drar sig till minnes hur det var, när han började. Redan som elvaåring var han med storbrorsan Arvid och spelade på julkalasen i sju kyrksocknar som man brukar säga.

– Vi gick snart sagt från gård till gård och spelade på juldanserna. Det var jobbigt värre men roligt. En gång skulle vi säga till hemma, men vi hann bara växla några ord med mor, när hon gav hästen bröd, och så var det att knalla iväg till nästa gård. Vi spelade ju så gott som hela nätterna och det blev naturligtvis litet för mycket för en 11-åring. Jag tuppade därför av emellanåt, men då sparkade brorsan igång mig igen och så var det bara att gnissla vidare.

Vid 13 års ålder hade Edvard gjort sådana framsteg, att han var mogen för sitt första soloframträdande. Det hände på en gökotta vid Blackkärr i Västerljung.

– De hade tydligen inte stora pretentioner på musik, säger han anspråkslöst. Men redan då spelade han polskor som en hel karl – och de är inte lätta, om det skall låta något.

Efter att ha varit med och spelat de allra sista åren vid de mycket omtalade midsommardanserna vid Thureholm, blev han sin egen redan vid 25 års ålder, då han förvärvade Fagerhult, en gård som han brukat till för några år sedan. Han har också gjort sin stämma hörd inom MC:s förtroenderåd, RLF:s styrelse och dess byggnadsförening samt i kyrkorådet.

Nu, efter uppnådd pensionsålder, tar han det litet lugnare, bl. a. genom att se hur det moderna stationssamhället växer fram på hans gamla ägor. Men den kära felan, som har sin plats på väggen mellan dörren och kakelugnen, lämnar han inte åt sitt öde. Den kan få hänga där orörd ett par veckor, men sedan kan han spela flera gånger om dagen och halva nätterna, om det vill sig väl. Även om han är litet stelare i fingrarna nu på äldre dar, vet han hur en gammal hederlig polska skall trollas fram. Musiken har alltid varit hans hobby. Han fick den i arv av sin far och för den vidare till kommande generationer.

PETTERSSON AUGUST EDVARD fiol

Jordbruksarbetare från Viggeby, Fogdö s:n.

Född 17/2 1896 i Väla, Helgarö s:n.

Son till lantbrukaren Karl August Pettersson och Edla Sofia Lönnborg.

Gift med Ester Olivia Andersson.

Han började spela fiol som tioåring, därtill påverkad av äldre brodern Erik Albert Pettersson, som även spelade fiol.

Ingvar Andersson har i en uppsats i nr. 2 1977 av Sörmlandslåten behandlat musiklivet på halvön Fogdön i Mälaren från Jonas Herrlins tid fram till Edvard Pettersson i vår tid. Ur uppsatsen med

Ture Pettersson och Edvard Pettersson, Fogdö

titeln ”Dä där kan du allri lära däj, sa Granlunds-Petter”, citerar jag:

”Den spelman som för oss knyter ihop alla melodi uppteckningar från Helgarön (en del av Fogdön) med en klingande bild av musiken där är Edvard Pettersson, numera boende i Skebokvarn mitt i Sörmland. Han bodde fram till 1963 vid Viggeby i Fogdö s:n.”

Han har fått sina melodier till stor del från spelmännen Johan Magnus Dahl, dennes son Frans Johan Johansson och Arvid Lundqvist.

”Bl a spelar Edvard majstångsmarschen, och om denna berättar han, att den brukade alltid spelas när majstången skulle resas på Åsby ås. Då samlades hela traktens folk nedanför åsen, där man sedan lövade (majade) stången. Efter detta bars majstången av de unga upp på åsen, där den restes. När majstången bars upp gick spelmännen med och spelade just den marschen.

(Marschen finns upptecknad av Olof Andersson och publicerad i Sörmlandslåten nr. 2 1977 sid. 16)

Edvard berättar också om, hur man vanligtvis bar sig åt om man var fler spelmän som spelade tillsammans till t ex dans. Var man två som spelade, så spelade en melodistämman medan den andre alltid sekunderade.

Var man tre så spelade fortfarande en melodistämman medan en sekunderade på de ’höga’ strängarna och en på de ’låga’. Detta för att det skulle bli rytmisk och bra dansmusik.”

I ytterligare en uppsats publicerad i Sörmlandslåten nr. 4 1980 berättar Ingvar Andersson om Edvard Pettersson:

”Edwards repertoar består till största delen av dansmusik, kanske 10 % av den är låtar för annat än dans.

Där finns polskor, valser, schottisar, polketter eller galoppare, som han kallar dem, samt ett par marscher. Polskorna är av flera typer. Som många äldre spelmän skiljer inte Edvard på hambopolketter och hamburskor utan kallar allt för polska. Men han är helt klar över, att det dansades olika till olika sorters polskor. Han spelar två slängpolskor och om dem säger han, att det var låtar han lärde sig, men som han ej sett någon dansa till.

– Det hade dom gjort förr, men det var före min tid, säger han.

Hans sätt att spela dem är dock mycket dansvänligt, rytm och tempo stämmer väl överens med den beskrivning av slängpolskans spelsätt som K.P. Leffler ger i sin ’Folkmusik från Norra Södermanland’, som kom ut 1898-1899.

Övriga polskor som Edvard spelar, kan man dela in i snabba och långsamma. Till de snabba dansades polska. Till de lugnare dansades vad de äldre kallade hamburska och de yngre kallade hambo.

Edwards sätt att spela sina låtar är förmodligen representativt för den trakt han kommer från.

Bröderna Erik och Edvard Pettersson, Fogdö

Om man jämför med spelmanen Gunnar Sjögren, som har sina musikaliska rötter i samma trakter som Edvard, så låter det förvånansvärt lika. Gunnar Sjögren spelades in på band av spelmansförbundets representanter 1965 och var jämnårig med Edvard.

Spelsättet karaktäriseras av en mycket stabil rytm, något som var nödvändigt för en dansspelman.

Musiken ger ett stabilt, jordnära intryck men är ändå väldigt spänstig. Lösa strängar får ibland klinga med och för- och efterklang samt drillar används för att variera melodien.

Ibland händer det att Edvard ger fras- och reprissluten andra vändningar än de vanliga. Tonarten ändrar han också på ibland. Det spelar ingen roll för honom om han spelar en låt i D- eller F-dur, bara tonerna i första läget på fiolen räcker till.

Sättet att använda stråken varierar också. Starka taktdelar börjas ofta med nedstråk, men det förekommer att Edvard varierar sig där också. Ibland har han uppstråk där han normalt använder nedstråk, men det påverkar inte den rytmiska bild man får, när man hör honom spela. Klangmässigt ökar det dock variationen i hans spel.”

I samma nr. av Sörmlandslåten berättar Edvard själv:

– Iblann sjöng di te när di dansa. Då kunne vara olika ord varje gång.

Ja minns en som hette Lundholm, han va bonndräng ve ett ställe i Helgarö. Han kunne hitta på va som helst. Han satte ihop ramser direkt te musiken, ja förstår inte va han fick allt ifrån. Iblann gjorde han bitar för te retas mä folk. Han va för tokug.

Ja minns när di skulle resa majstånga ve Åsby ås. Då samlas di neaför åsen å där klädde di stånga. Då va ungdomen som gjorde då. När då va gjort, så hjälptes di åt å bära opp stånga på åsen å resa´na där. Då skulle spelgubba gå före å spela majstångsmarschen. Då va riktigt grant när di bar opp stånga, jaa, då va som då värsta ----- begravningsfölje. Först di som spela, sen pojka mä stånga emilla säj, sen kom fleckera som hade klätt stånga å sen di andra.

Di kom från hela trakten för å vara mä ve Åsby ås då. Bonngubba åkte häst å vagn dit å sa te i varenda stuga åtter vägen å feck säj en tuting, så di va jämt glad, när di kom fram. Åsså dansa di ikring stånga allihop.

Märta Ramsten, arkivarie vid SVA, gjorde den 11/4 1969 en inspelning med Edvard Pettersson, och vid det tillfället berättade spelmannen att hans farmor, Anna Pettersson i Rosenlund, sjöng mycket visor medan hon spann linet. Vid samma tillfälle spelade Edvard bl. a. en polska efter morbrodern Frans Johansson som denne i sin tur lärt av den gamle spelmannen Granlunds-Pelle.
(SVA acc. nr. Sf SF 414, 415)

PETTERSSON ERIK ALBERT fiol

Hemmansägare från Solö, Fogdö s:n.

Född 11/9 1889 i Väla, Helgarö s:n.

Son till lantbrukaren Karl August Pettersson
Edla Sofia Lönnborg.

Gift med Nanny Cecilia Lundgren.

Erik fick sin första fiol vid 11 års ålder och sig själv spela på det nya instrumentet, men snappade upp en hel del från traktens äldre spelmän. Senare spelade han ofta ihop med Lundqvist från Helgarö på danser och andra tillställningar. Han flyttade 1916 från Helgarö Fogdö s:n och där kom han att spela tillsammans med bl.a. Sigurd Lönnqvist och Gotthard Pettersson.

och

lärde

Arvid

till

Som patient på ett sjukhus kom han i kontakt med två andra spelmän som också låg på samma sjukhus, Algot Eriksson från Strängnäs och Gustaf Mård från Säby i Aspö s:n, med vilka han då livligt musicerade.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

Den 21/9 1911 gjorde Ingegerd Bergström SVA en inspelning med honom. Hans repertoar bestod då av polskor, valser, polketter och en gånglåt.
(SVA acc. nr. 144, 745)

Brodern August Edvard var också en framstående fiolspelman.

PETTERSSON FRANS AUGUST fiol

Hemmansägare från Aldal, Taxinge s:n.

Född 26/6 1854 i Aldal, Taxinge s:n.

Son till spelmannen och hemmansbrukaren Anders Petter Pettersson och spelmansdottern Hedda Lotta Jansdotter.

Frans August berättade att han vid 8 - 9 års ålder varit med på ett bröllop vid Vrettorp i Taxinge, som varade i flera dagar.

De danser som dansades i Taxinge var slängpolska, vals, hambo och någon gång schullsa. Frans Augusts mor dansade sjuskävelappen.

Hemma i Aldal fanns en lur och horn. Hans mor berättade för honom, att då hon växte upp fick di gå vall i skogen. Då borde di ha en näverlur me sej.

– Bara di blåste i den, skygga ’varga’.

– Far hade ett bockhorn me tre hål, berättade modern vidare. På valborgsmässafton hade man vid eldarna lur, bockhorn och jägarhorn. Där va en massa ungdomar som blåste. Sedan efter eldarna var de dans i någon stuga.

En gammal kronojägare Holmberg blåste alltid i jägarhornet, när han gick i skogen.

Flera låtar efter Frans August Pettersson finns upptecknade av Nils Dencker år 1935 och ingår i ULMA:s samlingar acc. nr. 9048.

Frans August var gehörspelare och kunde inga noter. Även hans morfar Jan Petter Andersson var fiolspelman.

PETTERSSON FRANS OSKAR, "SKÄCKLINGE-FRANS" fiol

Hemmansägare från Skäcklinge, Torshälla s:n.

Född 13/6 1882 i Trantorp, Gillberga s:n.

Son till lantbrukare Per Gustaf Persson och Johanna Charlotta Ersdotter.

Död 1973.

Gift med Hilda Elisabeth Karlsson.

Vid nio månaders ålder kom han med sina föräldrar till Ölsta, Torshälla s:n och som 15-åring började han arbeta som smörjare vid Nyby Bruks valsverk. Här stannade han till år 1914 då han blev bonde i Mälby på Skräddartorp. År 1918 förvärvade han Skäcklinge gård och den har han brukat i 30 år.

Därefter blev han hästkötare hos en svåger och efter sin pensionering till sitt 74 år var han verksam hos Särenholms i Eskilstuna.

Efter hans död skrev Eskilstuna Kuriren den 6/11 1973 om den gamle bygdespelmannen bl.a:

”Frans Pettersson spelade i radio när Eskilstuna rundradio invigdes, och sedan tolv års ålder har fiolen varit hans bästa följeslagare. Otaliga äro de spelmansstämmor och festliga sammankomster som förgyllts av Skäcklinge-Frans violinmusik, bl. a. spelade han en gång för konung Gustaf V vid Lägerhyddan i Malmköping.

Själv hade han komponerat fem låtar, bland dem Min hambo, som han framförde vid en spelmansträff i Julita, samt en vals – En månskensnatt i Hällbybrunn. Under sex år deltog han även i Pensionärsföreningens orkester i Eskilstuna, som han från början dirigerade trots sina då dryga 80 år. Frans Pettersson efterlämnar minnet aven sällsynt gladlynt och humoristisk person.”

Frans Pettersson, Torshälla omgiven av två spelkamrater. Foto Magda Westerdahl, Eskilstuna.

Tidningen Folket skrev den 13/6 1962 med anledning av Skäcklinge-Frans 80-årsdag bl.a:

”Bygdemusiken och den gamla dansmusiken har alltid legat 80-åringen varmt om hjärtat. Hans musikaliska begåvning uppmärksammades i barnaåren, och redan vid 14 års ålder var han vida känd i bygden som skicklig fiolspelare. Så småningom blev Skäcklinge-Frans en uppburen bygdespelman, och när dansen tråddes på lövade logar i byarna, då var Skäcklinge-Frans det stora namnet. Han har också erfarenheter att berätta från tider, när det ställdes hårda krav på spelmännen. Bondbröllop med kalas som varade i tre dygn krävde givetvis god kondition av spelmännen, likaså skördefester när ”storsmockan” hängde i luften. Trakterna kring Torshälla hemsöktes nämligen utav rallare och smeddrängar med kraft i nävar och armar, särskilt när de stärkt sig med brännvin, som på den tiden, i varje fall på sina håll dracks skopvis i anslutning till lördagsfröjden.

– Men det är gott och väl 60 år sedan den tiden. Nu är det fredligare på såväl logdanser som nöjesplatser, säger den 80-årige Skäcklinge-Frans. Det var fattigt och eländigt på den tiden. Nu har alla människor fått det bra, och nu behöver inte folk vara rädda för att bli gamla. För bara 60 år sedan såg man med fasa mot ålderdomen; den betydde nämligen fattigdom och elände i ännu värre utsträckning än vanligt.

Ända upp i 80-årsåldern var han pigg och vital och hanterade sin kära fiol med mästarehand. Han var en stor humorist och en suverän berättare, även om historierna många gånger gick i den mera mustiga stilen, och endast sporadiskt kunde betecknas som mera uppbyggliga.”

Farfadern Per Ersson, farbrodern Karl Pettersson i Munktorp samt sonen Folke spelar fiol och av farbrodern Karl lärde sig Frans Oskar spela.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

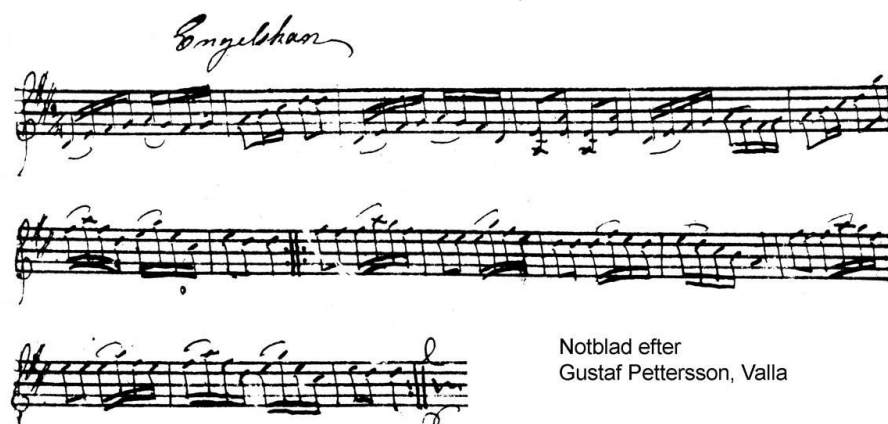
PETTERSSON GUSTAF fiol

Grosshandlare från Valla, Sköldinge s:n.

Född 17/1 1847 i byn Ekeby, Lerbo s:n och död i Valla 1932.

Son till hemmansägaren och spelmannen Per Larsson (född 1803 i Åsa by, Sköldinge s:n och död i Ekeby, Lerbo s:n 1884) och Stina Cajsa Andersdotter (född 1805 i Lerbo och död 1888 i Ekeby).

Gustaf Pettersson var elev till de båda storspelmännen OA Widmark, Vingåker och CA Lindblom, Rejmyre och hade en stor repertoar efter dessa. Nils Dencker tecknade upp långt över hundra melodier 1931 (ULMA acc. nr. 3223:1), varav 26 är publicerade i Sörmlandsdelen av Svenska Låtar.

Pettersson spelade för nöjes skull och tjänstgjorde aldrig som spelman. Han var egendomsägare och spannmålsgrosshandlare, senare trävaruhandlare. Han var tämligen förmögen, men genom olyckliga borgensförbindelser i början av 1920-talet förlorade han allt. Så berättar Torbjörn Eriksson, Eskilstuna, vars morfar Konrad Fredriksson var anställd för att handha Petterssons jordbruk.

Gustaf Pettersson är begravd på Sköldinge kyrkogård.

(Uppgifter från Torbjörn Eriksson, Eskilstuna inlagda 2008)

PETTERSSON HUGO VALFRID, "HUGO-PELLE" fiol, mungiga

Arbetare från Eskilstuna

Född 20/8 1892 i Klosters församling, Eskilstuna.

Son till spelmannen och arbetaren Karl Erik Pettersson och Carolina Jonsdotter.

Tidningen Folket hade en artikel i lördagsnumret den 26/10 1957, där signaturen Aldo bl.a. skrev:

"Talar man om filaren Hugo Pettersson i Eskilstuna, vet kanske inte så många vem man menar. Säger man däremot Hugo-Pelle, blir det en annan sak. Det är ett välkänt namn både i Sörmland och Västmanland, inte bara i spelmanskretsar – men mest där förstås, eftersom det är i egenskap av spelman Hugo Pettersson alias Hugo-Pelle, gjort både sig själv och sitt "alias" kända. I år kan han fira 25 årsjubileum med sin kära fela, som dock inte är det enda

instrument han trakterar. Mungigan – ett fint speltyg med urgamla anor – har i Hugo-Pelle en av sina få kvarvarande virtuoser.

25-årsjubileet hänför sig till Hugo-Pelles start på allvar som spelman, vilken skedde genom att han 1932 sökte och vann inträde i Sörmlands spelmansförbund. Men långt dessförinnan hade musiken varit hans favorithobby. Alltsedan sextonårsåldern har han spelat gitarr, och han har varit med i många kapell.

Så mycket av allmogelåtar blev det inte i början, men dem har han gått in för helt under de senaste 25 åren. Resultatet är rang, värdighet och heder av riksspelman, och till resultatens får väl också räknas ett 60-tal egenhändigt komponerade låtar och sist men inte minst glädjen av att ha en hobby, som inte bara sätter färg på tillvaron utan blivit ett livsintresse.

Om fiolen blev Hugo-Pelles stora intresse för 25 år sedan, så har mungigan kommit in i bilden först på senare år, allteftersom han fått allt livligare kontakt med den gamla allmogemusiken. Instrumentet gäller för att vara mycket svårspelat. Till utförandet är det mycket enkelt; en epålettformigt böjd järnbygel med en tunga, som man knäpper på med fingret, medan instrumentet hålles i munnen. Tonläget varierar med elst olika spänning av halsmuskulaturen. Instrumentet lär ha utbildats i Bortre Indien någon gång i en grå

fortid och var mycket populärt i Sverige på 1700-talet. Nu finns det inte många som kan få fram en melodi på den enkla järnbygeln, men Hugo-Pelle kan spela på den så att det spritter i benen på åhöraren.

Hugo-Pelle är spelman av den gamla stammen och hyser inte någon över hövan stor respekt för noter, lärda musiktermer och teoretiserande. Man ska spela äkta och ursprungligt som våra förfäder gjorde, dem vi fått det folkliga muskarvet ifrån, menar han. Själv har han lärt sig alla sina instrument på egen hand och var spelman i 20 år, innan han erövrade riksspelmansvärdigheten och tog första pris i en låttävling, innan han först i 60-års åldern började lära sig noterna.

– Jag tror det ligger en fara i att allmogemusiken blir alltför överarbetad, säger han. Det äkta och naturliga i den kan lätt försvinna, vilket man sett många prov på, när alltför kammarmusikinriktade förstasigspåre börjat arrangera och stuva om de gamla allmogelåtarna, så att de förlorat sin ursprungliga karaktär. Jag går till och med så långt, att jag tror att för mycken musiklärdom kan vara till direkt skada för en allmogespelman, säger Hugo-Pelle. Det kan bli slaveri under noterna och termerna.

Att Hugo-Pelle firar 25-årsjubileum med felan vid fyllda 65 år måste innebära, att han var ganska till åren kommen, när han började. Det stämmer i vad som gäller fiolspelningen, men annars insöp han musiken nära nog med modersmjölken. Fadern, som var fodermarsk vid dåvarande Nya bryggeriaktiebolaget i Eskilstuna, var också skicklig fiolspelman. För sonen Hugo låg gitarren närmare till hands, och han lärde sig snart traktera den med stor säkerhet. Noter var det aldrig fråga om. Hugo-Pelle var då liksom nu en gehörspelare av Guds nåde, utrustad med ett enastående sinne för att lära sig melodier. Han spelade i flera kapell i Eskilstuna, bland dem Glada fyran, ett välkänt Eskilstunakapell på 1920-talet.

– Det var en ren tillfällighet att jag vid 36 års ålder övergick till fiolen, berättar Hugo-Pelle. Jag bodde i Stockholm då och köpte av en kamrat en fiol för det facila priset av 7 kr. På den lärde jag mej spela utan hjälp, och snart var jag fångad av det nya instrumentet och dess större möjligheter.

– Den kände östgötaspelmannen Josef Alm från Norrköping väckte mitt intresse för allmogemusiken, och det dröjde inte länge förrän jag älskade de gamla folkliga låtarna, en kärlek som bara tilltagit med åren. 1932 blev jag allmogespelman på allvar. Det var det året jag gick in i Sörmlands Spelmansförbund.”

Då han vann låttävlingen 1945 hette hans komposition Dans i lägerhyddan, och då fick han i pris en förnämlig Ekstrands-fiol, som sedermera blev hans käraste instrument.

– Utmärkta egna låtar och bra spel, angav prof. Sven Kjellström beträffande Hugo-Pelles låtar och spel.

”Hugo-Pelles krafter räcker till för två landskaps spelmansförbund. Också Västmanlands Spelmansförbund har nämligen i honom en varm tillskyndare. Han var med och bildade det 1950 och gör allt sedan dess täta resor till Västerås, där det livaktiga Västerås Spelmansgille räknar honom som framstående medlem.

Främst bland hans intressen står folkmusiken och främst bland det han själv åstadkommit på området sätter han sin komposition Till Granhammars minne. Den gjorde han till minnet av museitjänstemannen Ernst Granhammar, initiativtagaren till bildandet av spelmansförbunden. Denne ligger begravnen på Floda kyrkogård och vid avtäckningen av minnesstenen över honom var en av huvudpunkterna framförandet av den av Hugo Pettersson komponerade högtidsmarschen.

På gamla dar sysslade han mest med det gamla Eskilstuna. Han kände väl sin födelsestad och berättade gärna om den i både text och bilder. Under årens lopp hann han samla mängder av material om hemstaden. En del har han publicerat. En del har han överlämnat till Eskilstuna museer. Men mycket finns förvisso kvar, som borde bli en fin källa att ösa ur för stadsforskarna. Hugo-Pelle var inte främmande för att själv ge ut en bok om Eskilstuna. Av olika anledningar kunde han inte förverkliga sin bokdröm.

Hugo-Pelle var i sina stycken inte som andra. Han var originell.

Det är en färgstark person i Eskilstuna som med Hugo Pettersson gått över gränsen till det okända.”

Så skrev Folket den 7/1 1967 med anledning av Hugo-Pelles död. Och Gustaf Wetter skrev i samma tidning ett in memoriam:

”Södermanlands och Västmanlands Spelmansförbund, ja, alla Sveriges spelmän har förlorat sin Hugo-Pelle, som han helst ville kallas.

För Ditt fina låtspel, för många goda historier och ett glatt humör vill vi särskilt minnas Dig. För Din entusiasm och för Ditt uppoffrande arbete att insamla och bearbeta gammal folkmusik främst inom Västmanlands Spelmansförbund vill vi också tacka Dig. De många låtar Du själv skapat vill vi spela med beundran och tacksamhet. Det kommer att bli ofta för Västmanlands spelmans förbund spelar som signaturlåten Kungsörslåten, som Du tillägnat dem.”

PETERSSON JOHAN fiol

Hemmansägare från Rudbäcken Sköldinge s:n.

Född 5/8 1844 i Fogelsunds Storgård, Bettna s:n.

Son till bonden Pehr Ersson och Stina Cajsä Olsdotter.

Gift med Anna Sofia Andersdotter.

Spelmannen C.G. Axelsson från Floda s:n har i ett av sina nothäften gjort följande anteckning om Johan Petersson:

”Hedersmannen Johan Petersson var i sin ungdom en kunnig och anlitad spelman. Jag spelade en natt tillsammans med honom och hans son Gotthard Pettersson i Kvarnstugan. Det var dansmusik. Petersson var då över 90 år. Armen, som skulle föra stråken, darrade då, så att han inte kunde spela, förrän han fått minst två rejäla supar. Men sedan gick det bra.

(Nothäftena förvaras i SSF:s arkiv i Malmköping)

PETTERSSON JOHAN ALFRED, ”PELLE i BERGA” fiol

Bonde från Berga, Fogdö s:n.

Född 1/9 1862 i Solö, Fogdö s:n.

Son till bonden Pehr August Pehrsson och Carolina Persdotter.

Gift med Erika Sofia Hesselberg.

Sonen Karl Gotthard Pettersson var också spelman.
(Ramsten Märta SVA)

PETERSSON JOHAN ARVID fiol

Mekaniker från Årsta.

Född 15/5 1896 i Årsta.

Han började spela fiol vid tolv års ålder och kom då i förbindelse med en fiolspelman i Österhaninge vid namn A. Lindgren, varvid hans intresse för folkmusiken vaknade. Sin musikaliska utbildning, Petersson spelar även altfiol, erhöll han av en musiklärare, för vilken han tog lektioner under ett års tid och då även lärde sig noterna.

Då Petersson en tid vistades i Norrland, kom han ofta i tillfälle att spela på bröllop och gillen. Han var under den tiden även medlem i en orkester.

Petersson har komponerat en del folkmelodier, vilka han arrangerat för två och tre fioler.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

PETTERSSON KARL ERIK fiol

Arbetare från Eskilstuna.

Född 27/12 1846 i Kroberga, Ärla s:n.

Son till rättaren Erik Pehrsson och Maja Stina Jonsdotter.

Gift med Carolina Jonsdotter.

Han var en mycket anlitad spelman. Även sonen Hugo Valfrid var en framstående fiolspelman.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

PETTERSSON CARL FREDRIK se PERSSON CARL FREDRIK.

PETTERSSON KARL GOTTHARD fiol

Hemmansägareson från Kvarnstugan, Floda s:n.

Född 1/6 1879 i Rudbäcken, Sköldinge s:n.

Son till spelmannen och hemmansägaren Johan Pettersson och Anna Sofia Andersdotter.

Gift med Emma Olivia Petersson.

Spelmannen C.G. Axelsson i Floda har i ett av sina nothäften gjort följande anteckning angående Gotthard Pettersson:

”Gotthard Pettersson hade sina låtar ifrån fadern Johan Petersson i Rudbäcken. Han blev dock aldrig lika skicklig som fadern. Men han hade bra takt och det gick bra att dansa efter hans musik. I sin ungdom var han ofta anlitad som spelman på logdanser. Han spelade med hela sin kropp. Bägge fötterna höjdes samtidigt högt upp, då han kraftigt stampade takten. Överkroppen, armarna och fiolen hjälpte till. I halsen hördes ett svagt gluckande, när han spelade.

(Nothäftena förvaras i SSF:s arkiv i Malmköping)

PETTERSSON KARL GOTTHARD fiol

Jordbruksarbetare från Gredby, Fogdö s:n.

Född 5/5 1885 i Helgarö by, Helgarö s:n.

Son till spelmannen och bonden Johan Alfred Pettersson och Erika Sofia Hesselberg.

Gift med Emma Matilda Andersson.

Spelade ofta på danstillställningar och bröllop tillsammans med Sigurd Hjalmar Lönnkvist.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

PETTERSSON KARL GUSTAF, ”SPEL-PELLE” eller ”KALLE RUND” fiol

Statdräng från Nackunga, Hölö s:n.

Född 31/7 1850 i Stene båtsmanstorp, Vårdinge s:n.

Son till båtsmannen Pehr Erik Rund och Brita Christina Jonsdotter.

Död 18/2 1927.

Gift med Mathilda Charlotta Pettersson.

Han var en vida känd och anlitad spelman.

Pettersson levde och verkade en stor del av sitt liv i Hölö. Han var bl. a. bosatt vid Skilleby och senare i en liten stuga i omedelbar närhet av Hölö prästgård. Denna stuga är numera riven.

Spel-Pelle, som han gemenligen kallades, var vida känd såsom fiolspelman. Vid SSF:s inventering år 1972 var det flera äldre Hölö- och Mörköbor, som i sin ungdom hade dansat och roat sig till Spel-Pelles fiolmusik.

Hans repertoar, spelsätt m.m. har ej kunnat spåras. Ej heller någon bild av honom.
(Ur anteckningar förvarade i SSF:s arkiv i GW-stugan, Malmköping)

PETTERSSON KARL JOHAN fiol

Arbetare från Lista s:n.

Född 1/10 1850 i Almstugan, Lista s:n.

Son till spelmannen och backstusittaren Per Ersson och Stina Cajsa Andersdotter.

Han spelade ofta tillsammans med sin brorson Frans Oskar Pettersson på bröllop och danser ”emellan Strängnäs, Kungsör och Öja” brukade han säga.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

PETTERSSON KARL JOHAN, "SKUTT-KALLE" fiol

Skomakare från Skommartorp, Ättersta by, Österåkers s:n.

Född 27/6 1829 i Skedevi s:n Östergötland.

Död 1892

Gift med Brita Matsdotter.

Skutt-Kalle var en stor humorist, han var god och glad, berättade Millerste-Kal. Dessutom var han en mycket omtyckt och ofta anlitad brölloppsspelman. Han har även komponerat en hel del gamla låtar, bl. a. Kolåten. Millerste-Kal har en del att förtälja omkring den och flera andra melodier:

"Kolåten, Komponerad av Spelman Skutt-Kalle, som ägde en Högmodig Ko, vilken endast åt hö men ratade halm – nödåret 1868 fanns ej Hö – då satte Skutt-Kalle Gröna Glasögon på Kon, som därvid åt, allt som bjöds, bland annat Halmtaket på Ladugården och Skutt-Kalles Halmhatt ströko med. Glad att Kon blev lurad, gjorde Skutt-Kalle denna Kolåt.

Gastbacke-Walsen är en s k Troll-Wals, som spelman Karl Pettersson, Ättersta by, Österåker socken en September-Natt år 1845 hörde spelas av själva Gasten på Gastbacken belägen nära lägenhet Johanneslund i Säby by, – det var ett tillhåll för Gastar och Troll och Spökerier, till dess man mellan 1860-1870 talen nedhögg den fruktade Gastbjörken, som där växte.

Denna Wals är troligen ? Komponerad av Spelman Olof August Widmark född 1824, som Komponerat över 100-talet låtar.

Gastbacke-polska, spelad av Spelman Kalle Pettersson (Skutt-Kalle), som var fin gehörspelare, men kunde icke Notskriften. Spelman Kalle Pettersson är avbildad å Professor J.W. Wallanders Oljemålning s k Bröllopsdans, målad 1857, finnes å National-Museet, Stockholm. Motivet till Tavlan enligt Wallanders anteckningar och skisser uti Nordiska Museets arkiv Stockholm, uppgives vara bröllop i Askarboda By, Österåker socken, Södermanland."

Skutt-Kalle skrev även texter till en del låtar han själv komponerat. En skänklåt bär texten:

Dä satt en Spelman uppå en bänk
å spela Polsker så grannä.
Kadriller, Walser, å Låta-skänk
å lite te, å, vart ann-ä,
å Spelman spelä, å skägge vickä
å ger Du någe uti hans fickä
blir go Din själ,
då Spelman spelär
så skägge vickär
å glar han nickär
å gnider felan, som låter väl.

Noterna till ovanstående ingår i Millerste-Kals uppteckningar, som i kopia finns förvarade i SSF:s arkiv.

Skutt-Kalle. Detalj ur Wallanders målning.

Olof August Widmark komponerade flera låtar som han tillägnade Skutt-Kalle: Skutt-Kallevalsen, Skutt-Kallepolska, Skutt-Kallesupen, Skutt-Kallepolonäsen. De spelade ofta tillsammans på baler hos kapten Sterky på Forsby herrgård.

Den polska fiol, som Millerste-Kal berättat om i sina historier från Österåker, blev även Skutt-Kalles egendom. Ur Millerste-Kals anteckningar citerar jag:

"När så år 1850 spinnrockssnickaren m.m. Pelle Heen uti Gröfsbohl, Österåker socken, i vars släkt den polska fiolen för andra gång befunnit sig sen år 1790, sålde samma fiol till spelman Skutt-Kalle, skomakaren Kalle Pettersson i Ättersta by, Österåker socken för 18 kronor, så fick även spelman Skutt-Kalle av Österåkers dåvarande organist Oskar Högström taga del av den skrift, vilken salig organist Magnus Åkerblad uppsatt över polska fiolens öden och ägare.

Fiolen var ännu 1850 ganska bibehållen och mycket förnäm i tonen. Spelman Skutt-Kalle var skicklig fiolspelare samt stor

humorist och därför mycket omtyckt bröllops spelman, som spelade otaliga bröllopslåtar m.m. på sin polska fiol. Spelade även å denna fiol vid det bröllop i Askarboda By, Österåker socken, varvid professorn och målarkonstnären Joseph Wilhelm Wallander från Målarakademien i Stockholm var närvarande och skisserade av bröllopsgården, bröllopsgästerna och deras dans m.m. Spelmännen och deras instrument samt efter detta motiv sedermera målade den tavla signerad år 1857, som kallas 'Bröllopsdans' och finnes uti National-Museet i Stockholm. På tavlan ses spelman Skutt-Kalle uppkrupen på en tunna uti bröllopsstugan spelande med liv och lust å den polska fiolen tillsamman med två Secundanter, som spelade klarinett och cello.

Olyckligtvis hade spelman Skutt-Kalle såväl som en del andra bondespelmän uti den tiden den oriktiga uppfattningen, att fioler blir bättre och bättre efter varje gång de bli sönderslagna och åter ihoplimmade. Av den anledningen tappade spelman Skutt-Kalle mer eller mindre avsiktligt så gott som alltid på 3:dje bröllopsdagen sin polska fiol och under låtsade snyftningar och stor veklagan plockade han ihop spillrorna efter fiolen och knöt in dessa uti ett knyte, som bars hem och ihoplimmades till nästa bröllop. Efter flera sådana förstörelser måste dock spelman Skutt-Kalle lämna polska fiolen till snickare Pelle Heen för grundlig reparation. Därvid påsattes ett nytt lock, men efter den betan blev icke samma förnäma ton som förr uti polska fiolen, berättade mina sagesmän.

Spelman Skutt-Kalle spelade dock senare på många bröllop och baler å sin polska fiol. Omtyckt för sitt glada humör, sina kvicka vitsar och legio varierande skälmaktiga upptåg, men sin fiol gick han illa åt i fortsättningen.

Då spelman Skutt-Kalle år 1892 med frid och ro slutade sitt liv, som den goda människa och glada spelman han alltid varit, var dock hans polska fiol mycket ramponerad. På auktionen efter spelmannen låg fiolen som 'värdelös' tillsamman med några andra smäsaker och klubbades bort för omkring knappast en krona."

Till Skutt-Kalles minne komponerade Millerste-Kal en skänklåt som ingår i hans samlade anteckningar. Millerste-Kal skrev på notbladet:

"Denna ovanskrivna skänklåt, som jag komponerat 1925, är gjord till minne av den gamla glade Österåkersskomakaren och bröllopsfiolisten, samt rolighetsmakaren vid brölloppen Kalle Pettersson i Åttersta by, Österåker socken, född 1829 och död 1892. Han kallades även för Skutt-Kalle samt enbart Skutten på grund av hans eget vanliga svar, då han vid möte med sina bekanta på vägar och stigar brukade tillfrågas: – Jasså, Mäster är ute å går?"

– Ja, ja ä ute å skuttär.

Kalle Pettersson var ej så styv fiolist, som han var humorist, men han var självskriven som en bland spelmännen på de bastanta bondbrölloppen, då det behövdes en gyckelmakare att tillsamman med skållarna hålla stämningen oppe.

Hans rolighet kunde ju ibland slå över för mycket, som jag hörde berättas, att han brukade blanda snus i sin egen gröt vid bröllops borden och äta med god aptit. Han passade sen på att gallskrika till, då fruntimren buro med porslin vid borden, så att de i förskräckelsen tappade tallrikar i golvet. När borden var dukade, kunde Skutt-Kalle vig som en katt ge sig upp på bordet och dansa på tå mellan tallrikar m.m. utan att rubba något därav. Men han kunde även åstadkomma rolighetsfinesser med sin rappa tunga i oändlighet.

Då ungdomarna på sommarbrölloppen hämtade unga björkträd från hagarne buro de dessa lövruskar mellan sig, och ovanpå dessa satt Skutt-Kalle och spelade fiol för sina bärare, flickor och pojkar.

På vinterbrölloppen drog ungdomarna Skutt-Kalle på en kälke, varvid han var mycket utklädd med vända kläder, och dylikt utstyrd spelade han för dem. Och i de gårdar i grannskapet, där de under munter upp-sluppenhet drog fram, då brölloppen voro slut, brukade Skutt-Kalle slå sin fiol i golvet, att den gick i små bitar. De icke invigda blevo förvånade och trodde: nu är den fiolen för alltid slutspelad, men Skutt-Kalle sopade ihop fiolen på nytt. Han hade den dumma åsikten, att fiolens ljud blir bättre efter varje hoplimning.

Efter Skutt-Kalles död, kom jag i 2:dra hand i besittning av Skutt-Kalles fiol. Det var visst 1899. Den var så mycket lappad och lagad och uppnött i skruvhålen, så jag satte ny hals på den.

Denna fiols historia hörde jag berättas av skraddaren Nils Andersson, Johanneslund i Säby. Han var även fiolist och omtalade att Skutt-Kalle i sin ungdom köpt denna fiol för 18 kronor av Pelle Heen i Gröfsbol, Österåker. Pelle Heen var jordbrukare och spinnstolsmakare. Många spinnstolar i Österåker bära hans namn. Han spjalade även brutna ben. Han hade även satt nytt lock på fiolen, men det förra ljudet skulle då försvunnit, sade skraddaren Nils Andersson.

Emellertid skulle denna fiol gått i arv i Pelle Heens släkt ända sedan någon av hans stamfäder, som varit med Karl XII:s trupper i Polen därstädes tagit fiolen i krigsbyte.

Fiolen, som efter Skutt-Kalles död köptes av min kusin på auktionen, köptes sen av mig och renoverades, varefter min syssling Erik Lundmark köpte den av mig. Och sålde Erik fiolen senare omkring år 1905 till Nils Larsson, Augustenborg, Hulla i Österåker socken.”

PETTERSSON LARS EVERT fiol

Hemmansägare från Yxlö, Ösmo s:n.

Född 24/5 1813 i Sophielund, Västerhaninge s:n.

Son till statdrängen Pehr Olsson och Brita Ericksdotter.

Gift med Anna Katrina Lundgren.

En vals efter honom spelades av Carl Arvid Rosenberg och upptecknades av Olof Andersson och ingår i dennes samling Sörmländska låtar som nr 667.

PETTERSSON OLOF FREDRIK fiol

Torpare från Lökvik, Ösmo s:n.

Född 22/1 1841 i Kalvö, Ösmo s:n.

Son till statdrängen Pehr Pehrsson och Sara Lovisa Olsdotter.

Gift med Anna Gustafsson.

(Sörmlandslåten nr 2-3, 1972)

PETTERSSON OSKAR EMANUEL fiol

Spelman från Eskilstuna.

Född 19/7 1897 i Torshälla stad.

Son till bryggeriarbetaren Johan Oskar Pettersson och Agnes Sofia Andersson.

Död 1933.

Hans morbror ”gubben Isak” f. omkring 1840 i Eskilstuna var också spelman.
(ULMA acc. nr. 21996:1)

Som barn flyttade han med sina föräldrar till Hallsberg, där han vid nio års ålder erhöll sin första undervisning i musik. En violinist i Hallsbergs musiksällskap vid namn Törnkvist meddelade honom de första grunderna på fiolen och i konsten att läsa noter, och fjorton år gammal, då han bosatt sig i Eskilstuna, började han spela till dans. År 1920, då han kom i personlig beröring med riksspelman Öst, väcktes hans intresse för gamla låtar, vilket tog sig uttryck i ett flertal egna kompositioner.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

PETTERSSON PER ADOLF, ”ADOLF i RÖSNE” fiol

Arbetare från Rösarne, Lerbo s:n.

Född 7/10 1834 i Ekeby, Husby Oppunda s:n.

Son till bonden Petter Larsson och Anna Cattrina Nilsdotter.

Gift med Augusta Carlsson.

Han lär ha haft en stor karbunkel i skallen.

En polska efter honom ingår i G. Wetters samling Sörmländska låtar.

PETTERSSON PER AUGUST fiol

Torpare från Hummelkärr under Thureholm, Trosa

Född 11/3 1852 i Sköttedal, Trosa s:n.

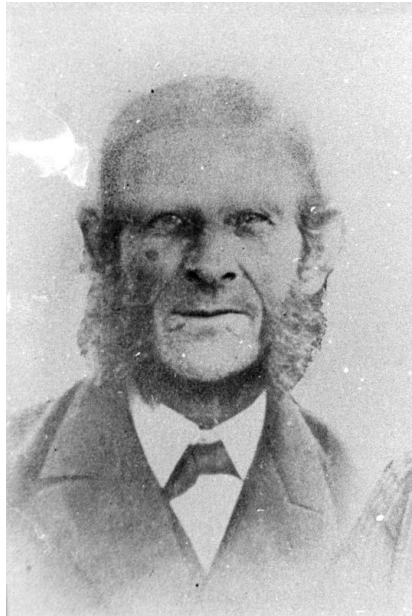
Son till arrendatorn Pehr J. Berg och Mar. Chr. Larsdotter.

Gift med Sofia Gustafsson.

Pettersson började spela fiol vid femtonårsåldern, först hos klockaren Carl Wilhelm Westrell vid Trosa Landsförsamling och senare för kopparslagaren f.d. musikern Pehr Johan Eklund i Trosa stad.

Per August komponerade egna melodier. Hans musikalitet gick i arv till söner Arvid Viktor och Edvard, som båda var framstående fiolspelmän. (Sörmlandslåten nr 2 1978)

Anm. Melodier och en omfattande historik finns i utgåvan 'Andersson & Pettersson' (Lästringe Låtar 1986. ISBN 91-7810-676-1).

s:n.

och

PETTERSSON PER ERIK fiol

Bonde i Ekeby, Dunkers s:n.

Född 28/10 1844 i Ekeby, Dunkers s:n.

Son till bonden Pehr Nilsson och Stina Lotta Persdotter.

Gift med Carolina Charlotta Jonsson.

Systersonen Erik Albert och dennes fader Johan Erik Gustafsson var också berömda spelmän. (ULMA acc. nr. 9046)

PETTERSSON PER GUSTAF fiol

Skollärare från Löten, Ludgo s:n.

Född 3/8 1832 i Jälund, Gryts s:n.

Son till bonden Petter Persson och Brita Nilsdotter.

Gift med Hedda Andersson.

Låtar efter honom finns upptecknade av Nils Dencker och ingår i ULMA:s samlingar acc. nr. 22290:4.

PETTERSSON PER GUSTAF fiol

Lantbrukare från Talltorp, Östra Vingåkers s:n.

Född 11/4 1863 i Smedstorp, Östra Vingåkers s:n.

Son till brukaren Pehr Adolf Larsson och Sofia Olsdotter.

Även brodern Alfred Linde var en god spelman. (Andersson Olof, Sörmländska låtar)

PILLERMOLLE se LUNDHOLM PER PERSSON

PORT-LASSE fiol

Bonde från Väla, Floda eller Sköldinge s:n.
(ULMA acc. nr. 27996:1)

En polska efter honom ingår i G. Wetters samling Sörmländska låtar.

PRIM LARS ERIK fiol

Soldat från Granhed, Floda s:n.

Född 24/7 1825 i Stafs gruva, Floda s:n.

Son till gruvsdrängen Olof Larsson och Maria Larsdotter.

Gift 1:o med Christina Jansdotter.

Gift 2:o med Maria Christina Larsdotter.

En polska efter honom: ”Se, vad loppor mor har” ingår i SvL Söd.

QVICK EVA HELENA se OLSDOTTER EVA HELENA

QVICK IDA MATHILDA gift JOHANSSON sång

Vissångerska från Fredriksdal, Floda s:n.

Född 25/6 1871 i Fredriksdal, Floda s:n.

Dotter till f.d. soldaten Gustaf Fredrik Gustafsson Qvick och vissångerskan Eva Helena Olsdotter.

De flesta visor hade Ida efter sin mor. Det var låtar av olika slag, danslekar och visor. De har upptecknats av C.G. Axelsson och nio av dem ingår i Svenska Låtar, Södermanland.

Mer om Ida Johansson kan man läsa i en artikel i Floda hembygdsförenings årsskrift 1999.

EFTERSKRIFT

Författaren och utgåvan

Författaren, genealogen, radiomannen mm Lars Erik Larsson, föddes i Göteborg 1931. Fadern var pastor i Svenska Israelmmissionen och familjen fick då och då byta bostadsort, men som vuxen blev Uppland hans hembygd. Till vardags arbetade han på Landsarkivet i Uppsala där han hade nära tillgång till olika statliga arkiv från Uppsala, Sörmlands, Örebro, Västmanlands och Dalarnas län.

Lars-Erik Larsson (1931 – 2006)
Foto Gösta Brandberg

Han hjälpte många släktforskare med uppgifter och skrev många artiklar och böcker. Efter sin första bok om uppländska klockare och organister *Organister och klockare i Uppland, Svartsjö kontrakt* började han söka efter dessas elever – det ålåg nämligen klockare och organister att både svara för musik vid större kalas i socknen och ta emot ’nylärningar’. Resultatet av detta arbete blev boken *Uppländske spelmän under 4 århundraden* (Upplands Grafiska AB 1980, ISBN 91-970228-1-0) och han beslöt sig därefter att göra motsvarande arbete för Sörmland. Södermanlands Spelmansförbund har ett omfattande arkiv med både eget material och kopior från andra institutioner och Lars Erik Larsson gick successivt genom

merparten av samlingarna och kompletterade spelmansuppgifterna med biografiska data och andra uppgifter från andra källor.

Resultatet blev ett manuskript på över 550 sidor med uppgifter om mer än 700 spelmän och sångare som verkat i Sörmland – flertalet under 1800-talet eller det tidiga 1900-talet, en mindre del från 1700-talet och några enstaka var från slutet av 1600-talet. Ett fantastiskt material – men det blev aldrig tryckt - någon finansiering stod inte att finna till den omfångsrika utgåvan.

Lars Erik gick bort 2006 och fick inte uppleva att materialet äntligen (2008) publicerades – visserligen inte i tryckt form, utan på Internet, men därigenom tillgängligt för många.

Manuset har digitaliserats i sin helhet utan andra ändringar än uppenbara stavfel och smärre felaktigheter. Några enstaka förtydliganden har lagts som fotnoter. 700 spelmän och sångare är ett väsentligt antal men läsaren kommer kanske ändå att sakna några namn, men Lars Eriks urval har bibehållits – med ett enda undantag; August Widmark i Vingåker saknades. Han var 1800-talets mest kände spelman i västra Sörmland och det har givetvis inte undgått författaren. Sannolikt hade han ett separat material om storspelmannen, men av någon anledning kom det inte med i manuset. Här har en komplettering skett.

Successivt har skriften illustrerats med bilder samt utökats med fler spelmän.

Lars Eriks farfar var spelman och finns med i den uppländska utgåvan. Han hette Lars August Larsson, född 1859 i Nora och var aktiv spelman tills han gifte sig. Lars-Erik kommenterar sin egen roll: "...jag är ett av hans barnbarn. Tyvärr har jag ej begåvats med förmåga att traktera instrument, men ärvt ett levande intresse för musiken och då speciellt allmogemusiken och dess utövare både nu och i gången tid. Ett intresse som varit förutsättningen då det gällt att färdigställa denna spelmansmatrikel."